

Суліковська О.Д., студентка
Василик Л. Є., д. н. соц. ком., доцентка,
завідувачка кафедри журналістики
ЧНУ імені Ю. Федьковича

**ТЕМА ВПО В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ
ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАНЬ
«ІШПАЛЬТА», «АСС», «БУКІНФО», «ВUKNEWS»)**

Проаналізовано висвітлення теми переселенців локальними медіа, зокрема онлайн-виданнями Буковини. Відстежено ракурси подання теми, дотримання стандартів та професійної етики. Запропоновано рекомендації для журналістів.

Ключові слова: переселенці, медіаетика, моніторинг ЗМІ.

Уперше Україна зіткнулася з явищем масового внутрішнього переміщення громадян у 2014 році. Саме тоді Росія незаконно анексувала Крим та розпочала війну на Донбасі. Як наслідок, сотні тисяч людей стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Друге велике переміщення громадян в Україну прийшло 24 лютого 2023 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення. Через вимушену зміну місця постійного проживання у людей з'явилося нове коло спілкування та сфера діяльності.

Усі переселенці – різні. Вони належать до різних етнічних, соціальних, мовних та релігійних груп. Однак проблеми, з якими вони стикаються, часто схожі, як-от пошук житла чи роботи, соціальний захист та психологічна адаптація в новому місці. Переселенці потребують допомоги не тільки від держави, а й від медіа, які формують суспільну думку. Тож висвітлення теми ВПО потребує спеціальної підготовки – не лише дотримання базових журналістських стандартів, а й етичного підходу. За безвідповідальної та недотримання професійних обов'язків ЗМІ поширюють стереотипи, які безпосередньо впливають на життя внутрішньо переміщених осіб. А якщо не знати правил спілкування з ними, то ретравматизації теж не уникнути.

Найбільш точним терміном є ВПО – внутрішньо переміщені особи. Також журналісти можуть використовувати терміни «вимушені переселенці» та «переселенці», які водночас

є менш точними. Слід уникати стигма-тизації та стереотипів. Варто пам'ятати про толерантність та про те, що переселенці – не окрема група, а такі ж громадяни України. Не потрібно їх протиставляти іншим жителям. Варто запитати, як людина сама себе ідентифікує, так вдасться не образити її. Адже ВПО – це лише одна з ідентичностей. Переселенець може бути підприємець, громадським активістом, викладачем тощо. Під час розмови варто проявляти емпатію, дати вигово-ритися людині. Замість слова «жертва» використовувати «потерпілий/-а». Також журналісту не варто казати, що він розуміє, як відчувається людина, навіть якщо подібне й траплялося у його житті. Окремою вразливою категорією у конфліктно-чутливих темах є діти. Використання коментаря дитини, яка пережила травматичний досвід, потрібно обґрунтовувати не емоційною, а фактологічною цінністю. Всю інформацію від дітей потрібно перевіряти.

Важливо, щоб журналіст не перекручував факти, аби зробити текст більш емоційним, трагічним. Слід усвідомити, що історії ВПО, які жили під обстрілами, можуть зібрати аудиторію, але не вирішать насущні проблеми: якість життя, доступ до медичних послуг, працевлаштування тощо. Тому потрібно шукати те, що об'єднує громадян, а не розділяє їх на окремі групи. Наприклад, матеріали про соціальну адаптацію ВПО, ведення бізнесу, працю переселенців для розвитку громади, що їх прийняла...

Ми вирішили дослідити проблематику матеріалів чернівецьких он-лайн-ЗМІ: «Шпальти», «АСС», «БукІнфо» та «BukNews». Зокрема, розглянули головні теми та кути подання матеріалів, проаналізували, наскільки присутній голос переселенців у публікаціях, чи якісні тексти з огляду на етичне та професійне висвітлення та чи застосовують журналістичні рішення.

«Шпальта» найбільше публікувала матеріали про ВПО і війну, а саме про військовий облік, евакуацію та історії людей, які рятувалися від обстрілів й свідчать про воєнні злочини росіян. Водночас найменше матеріалів про послуги, рекомендації чи інструкції для переселенців. Інформаційне агентство «АСС» публікує найбільше матеріалів про ВПО і війну, а саме про військовий облік, статистику переселенців в області, евакуацію, історії людей, які врятувалися від обстрілів, та про воєнні злочини росіян. Водно-

час найменше матеріалів про послуги та волонтерство. «БукІнфо» найбільше звертав увагу на воєнні злочини росіян, військовий облік, статистичні дані про переселенців в області, евакуацію та історії людей, які рятувалися від обстрілів. Водночас найменше матеріалів про послуги, волонтерство, а та-кож працевлаштування чи навчання. У «BukNews» багато матеріалів про допомогу ВПО: як від влади та жителів, так і з-за кордону. Водночас най-менше матеріалів про волонтерство, працевлаштування та послуги.

Щодо дотримання журналістських стандартів та професійного висвітлення теми ВПО, то під час нашого моніторингу ми виявили: видання най-частіше пишуть про допомогу влади та гуманітарних штабів, подають статистичні дані про ВПО та військовий облік. Водночас матеріалів про практичні послуги, інструкції чи рекомендації для переселенців критично мало. Крім того, відсутній голос самих переселенців, тому часто немає балансу думок, як у матеріалі «Буде чи не буде, що їсти на вечерю дітям з Бучі чи Маріуполя залежить від особистих зв'язків у Чернівцях: екс-мер розкритикував ганебну практику поділу переселенців, волонтерів, на своїх і чужих» («BukNews»). У ряді матеріалів немає відокремлення фактів від коментарів («BukNews»: «Пачка борошна, пачка цукру, дві маленькі шоколадки та 50 г паштету на місяць... на двох – це знущання: депутатка міськради хоче унормувати продуктові набори для вимушених переселенців»). Або ж взагалі текст подається у формі звіту («BukNews»: «Благодійний фонд «Карі-гас Чернівці» розповів про закупку провізії в ТОВ «Тайстра груп», пожер-тву продуктів для формування 500 продуктових наборів і прозвітував про власну добродійність») чи рерайту («БукІнфо»: «Переселенці можуть отримати у Чернівцях два пакунки допомоги: чим вони відрізняються»). Це несе користь лише організаціям чи посадовцям, чий імідж намагаються просунути, але аж ніяк не переселенцям. Водночас у кількох новинних матеріалах ми помітили думки журналістів. Зокрема, є оціночні судження («BukNews»: «Майже дві сотні вимушених переселенців відкрили для себе неповторний колорит Буковинської Гуцульщини через музей старожитностей та етнографії»), що не підкріплені ні джерелом, ні коментарем самих переселенців чи фахівців.

У двох з чотирьох проаналізованих видань ми помітили акцент на переселенцях як окремій групі, зокрема з негатив-

ною конотацією. Журналісти наголошували в заголовках, що ВПО передавали інформацію росіянам («АСС»: «На Вінниччині переселенці збирали для росіян інформацію»; «БукІнфо»: «Переселенці з Харківщини передавали росіянам інформацію про українських військових»). Водночас трапляються і передруки повідомлень посадовців про «мажорів-переселенців», що є грубою стереотипізацією чи навіть «слабким» типом мови ворожнечі («БукІнфо»: «Мер Чернівців Клічук закликає реагувати на неадекватну поведінку мажорів-переселенців»). Це може створити для аудиторії певний штамп, як і під час першого явища масового переселення в Україні у 2014-му. Водночас і в позитивних матеріалах трапляється умовне відділення ВПО від місцевої громади («ВукNews»: «Чернівчан і вимушених переселенців кличуть на прибирання нічийної землі в місті»), що теж не сприяє їхній адаптації до життя в нових умовах. Є помилки і щодо вживання коректної термінології («АСС»: «Готель «Черемош» у Чернівцях готують для прийому біженців»). У багатьох текстах, зокрема і в заголовках, ми помітили слово «бі-женець», а найточнішим терміном з огляду на законодавство є ВПО, також можна вживати «вимушений переселенець» чи просто «переселенець».

Отож у результаті нашого моніторингу ми проаналізували 390 публікацій. Чернівецькі інтернет-ЗМІ найчастіше порушують стандарти балансу думок та відокремлення фактів від коментарів. Іноді присутня некоректна термінологія та стереотипізація ВПО. Також журналісти рідко використовують коментарі самих переселенців у публікаціях. Водночас намагаються висвітлювати матеріали з різних кутів подачі. Найбільше їх – в інформаційному агентстві «АСС». Наприклад, лише на тему війни та ВПО видання опублікувало 47 матеріалів із такими ракурсами: воєнні злочини, військо-вий облік, статистика, спростування фейків, евакуація, порятунок тварин та історії людей.

Список літератури:

1. Бибик С. П. Термін «переселенець»: лексикографічний і дискурсивний аспекти функціонування. Науковий вісник Міжнародного університету. 2018. №32 том 3. С.11–13.

2. Звіт моніторингу за лютий-березень 2022 року – Чернівецька область. URL: <https://idpo.org.ua/reports/4554-zvit-monitoringu-za-lyutij-berezen-2022-roku-chernivecka-oblast.html> (дата звернення: 16.03.2022)
3. Медіа без упереджень: слова мають значення. URL: <https://rm.coe.int/manual-for-web-pdf/16809c9920>